ЖАМИЯТДА ЖАМОАТЧИЛИК ФИКРИНИ ЎРГАНИШНИНГ АСОСИЙ ОМИЛЛАРИ

Амонова Ҳикоят Иноятовна

Бухоро давлат тиббиёт институти "Тиббий ва биологик кимё" кафедраси доценти, техника фанлари номзоди

Аннотация: Мақолада замонавий таълим тизимини ривожлантиришнинг асосий жиҳатлари таҳлил қилинган. Жамиятда жамоатчилик фикрини ўрганиш, таҳлил қилиш ва ундан фойдаланишнинг ўзига хос хусусиятларига, омилларига асосий эътибор қаратилган.

Калит сўзлар: Замонавий таълим, замонавий жамият, жамоатчилик фикри, инновация, тадқиқот, тараққиёт стратегияси

Аннотация: В статье анализируются основные аспекты развития современной системы образования. Основное внимание уделяется особенностям и факторам изучения, анализа и использования общественного мнения в обществе.

Ключевые слова: Современное образование, современное общество, общественное мнение, инновации, исследования, стратегия развития.

Abstract: The article analyzes the main aspects of the development of the modern education system. The main focus is on the specific features and factors of public opinion study, analysis and use in society.

Key words: Modern education, modern society, public opinion, innovation, research, development strategy

Кириш

Мукаммал таълим тизимисиз ҳар қандай замонавий жамиятда ривожланиш бўлмайди. Таълим ҳар бир давлат сиёсатининг асоси, иқтисодий ривожланишнинг муҳим омилларидан бирига айланган. Таълим жамиятнинг алоҳида олинган фаолияти истиқболини белгилабгина қолмасдан, ўз атрофида бошқа ижтимоий тизимлар (иқтисодиёт, фан, маданият, экология)ни бирлаштиради. Ривожланган жамиятда инсон тақдири, унинг мансаб поғоналари бўйлаб ўсиши ва обрў-эътибори икки асосий омилга, яъни соғлиги ва олган билим савиясига боғлиқ. Таъкидлаш жоизки, жамият қанча ривожланса, таълим тизимига бўлган танқидий муносабат ҳам шунча кўпаяди.

Бугунги кунда олий таълим Ўзбекистоннинг инновацион ривожланишининг энг муҳим ресурсидир. Янги Ўзбекистон шароитида амалга оширилаётган олий таълим тизимини модернизация қилиш жараёнида миллий таълим анъаналарини асраб-авайлаш ғоялари билан таълим инновацияларини жорий этиш ғоялари мослашувчан тарзда уйғунлаштирилган. 2022-2026- йилларда Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт

ISSN 3030-3907

стратегиясини амалга ошириш доирасида олий ўқув юртларида ёшларни қамраб олишни кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Таълим, унинг сифатини ошириш, олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, хорижий университетлар билан ҳамкорликни тизимли равишда кенгайтириш борасида тизимли тадбирлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистонда АҚШ, Буюк Британия, Италия, Жанубий Корея, Россия, Сингапур, Ҳиндистон каби давлатлардаги етакчи университетларнинг филиаллари самарали фаолият юритмоқда. Молиявий институтлар ва дунёнинг ривожланган давлатлари билан ҳамкорликда олий таълим соҳасида қатор лойиҳалар муваффақиятли амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030-йилгача ривожлантириш концепциясида ҳам таълим сифатини ошириш, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш, илмий тадқиқот ва инновацион фаолиятни самарали ташкил этиш, халқаро ҳамкорликни ривожлантириш борасидаги вазифалар белгилаб берилган.

Жамиятда содир бўлаётган сифат ўзгаришлари олий таълим олдига ҳам янги вазифаларни қўймоқда. Ижтимоий ишлаб чиқариш самарадорлиги, ижтимоий тараққиёт суръати, демак, ўзгаришларнинг муваффақияти кўп жиҳатдан мутахассисларнинг касбий тайёргарлиги ва малакаси даражасига боғлиқ.

Жамиятни демократлаштириш шароитида институт ходимлари турли ижтимоий-касбий гуруҳларининг жамоатчилик фикрини ҳисобга олмасдан туриб, олий таълим тизимини такомиллаштириш мумкин эмас. Зеро, бу гуруҳларнинг фикр йўналишлари, мулоҳазалари, қарашлари бир-биридан фарқ қилади ва бу фикрларнинг, кайфиятларнинг хусусиятларини билмасдан туриб, жамоанинг яхлит онгини шакллантириш жараёнига, унинг мақсадли фаолиятига таъсир этиш қийин.

Таъкидлаш жоизки, замонавий жамиятда жамоатчилик фикрини ўрганиш, таҳлил қилиш ва ундан фойдаланишга бўлган қизиқиш кучайиб бораётганлиги сезилмоқда. Институционал шаклнинг айрим хусусиятлари аллақачон жамоатчилик фикрига хосдир: жамоатчилик фикрини ўрганиш билан шуғулланадиган малакали мутахассислар пайдо бўлди; муассасалар тизими; нормалар тизими ва ҳоказолар. Хуллас, институционализация жараёни фаол кечмоқда.

Жамоатчилик фикри тушунчаси жуда кўп маъноларга эга ва шунинг учун унга таъриф бериш жуда қийин. Мунозарали нуқтаи назарлар сони ва жамоатчилик фикрининг таърифлари доимий равишда ўсиб бормоқда, чунки манфаатдор мутахассислар доираси кенгаймоқда. Маҳаллий социологик адабиётларда жамоатчилик фикрининг ўнга яқин таърифлари мавжуд.

ISSN 3030-3907

Жамоатчилик фикрининг мазмунини аниқлаштириш муҳим назарий муаммо бўлиб, уни тушуниш жамоатчилик фикрининг моҳиятини тушунишни ривожлантириш учун зарур бўлиб, уни ўрганиш, шакллантириш ва кўриб чиқиш билан боғлиқ амалий муаммоларни ҳал қилишда ишончли бошланиш нуқтаси бўлиши мумкин.

Жамоатчилик фикрига бундай таърифларнинг кўплиги сабаблари қуйидагилардан иборат:

- тадқиқотчилар жамоатчилик фикрининг мавжудлигини боғлайдиган ҳодисалар доираси хилмахилдир. Бу ижтимоий ва оммавий онг, муносабат, қадрият, манфаатлар, жамият ҳаётининг фактлари ва ҳодисалари ва бошқалар;

- жамоатчилик фикри - турли хил муҳим жиҳатларга эга бўлган ҳодиса, уларнинг ҳар бири " энг" муҳим деб даъво қилиш учун ўз асосларига эга;

- жамоатчилик фикри концепциясини белгилашда унинг ривожланишнинг қайси босқичида эканлигини, яъни пайдо бўлган, шаклланаётган ёки амалда бўлган фикр ҳақида билиш керак. Фикрнинг ривожланиш даражаси ушбу концепциянинг таърифига сезиларли даражада таъсир қилади.

Дарҳақиқат, жамоатчилик фикри омманинг ижтимоий ҳис-туйғулари, уларнинг кайфияти, тажрибалари билан, яъни ижтимоий психология билан боғлиқдир. Бироқ, жамоатчилик фикрининг имкониятлари воқелик ҳодисаларини ижтимоий психология тилида такрорлаш қобилияти билан чекланмайди. Замонавий шароитда жамоатчилик фикри нафақат ижтимоий психология, балки мафкура ва фан соҳасини ҳам қамраб олади.

Жамоатчилик фикри таърифларининг яна бир гуруҳи унга ахлоқий функциялар ва ахлоқий табиат бериш билан боғлиқ. Бугунги кунда жамоатчилик фикри нуқтаи назарига кирувчи ҳамма нарса, биринчи навбатда, ахлоқий мезонлар билан баҳоланади. Бироқ, жамоатчилик фикрининг моҳиятини ижтимоий онг шакли ва ахлоқий муносабатлар соҳаси сифатида фақат ахлоқ билан боғлаб бўлмайди.

Айрим муаллифлар жамоатчилик фикрининг ўзига хос хусусиятларини унинг жамоатчилик ёки оммавий онгга мансублиги орқали тушунтиришга интилади. "Жамоатчилик фикри, - таъкидлайди Б.А. Грушин, - давлат турли гуруҳларнинг ижтимоий воқелик ҳодисалари ва фактларига муносабатини ўз ичига олган оммавий онг" деб ҳисоблайди. В.С.Коробейников жамоатчилик фикри ижтимоий онгнинг ана шундай намоён бўлиши деган хулосага келади. С. Ф. Хитрова "ижтимоий онгнинг конкрет ҳолати", В. Б. Житенев эса, "оммавий онгнинг баҳолаш ҳолати" орқали жамоатчилик фикрининг моҳиятини таърифлайди.

ISSN 3030-3907

В.Н. Лавриненко қуйидаги таърифни беради: “Ижтимоий фикр – бу ижтимоий жамоаларнинг ижтимоий ҳаёт муаммоларига муносабати бўлиб, аввало ҳис-туйғулар ва мулоҳазаларда, кейин эса, ҳаракатларда намоён бўлади”

В.К.Падерин шундай ёзади: “...жамоатчилик фикри - бу катта ва кичик гуруҳларнинг кенг тарқалган, асосан баҳоловчи мулоҳазалари (хулосалари), турли ижтимоий ҳодисаларнинг уларнинг манфаатларига мос келиши ёки номувофиқлиги нуқтаи назаридан аҳамиятини очиб берувчи ва уларга муносабатини билдирувчи ҳолат”.

Бизнингча, “жамоатчилик фикри” тушунчасига таъриф бериш бўйича мунозаралар фойдали, чунки улар ушбу ҳодисанинг турли томонларини очиб беради, аммо бу таърифларга қарши чиқмаслик керак, чунки тадқиқотчилар жамоатчилик фикрининг моҳиятини таҳлил қилишга турлича ёндашадилар.

Жамоатчилик фикрини социологик таҳлил қилиш қуйидагиларни ўз ичига олади:

- тадқиқот назарияси ва методологиясини ишлаб чиқиш;
- услубий воситаларни такомиллаштириш;
- жамоатчилик фикрини ўрганишнинг ташкилий шаклларини ишлаб чиқиш;
- олинган маълумотлардан амалий фаолиятда фойдаланиш усуллари.

Методологик масалалар доимо жамоатчилик фикри тадқиқотчиларининг доимий қизиқишини уйғотиб келган. Жамоатчилик фикри муаммосининг ривожланиш даражаси улар томонидан турлича баҳоланади. Айримлар бу ҳодисанинг кўпгина хусусиятларига батафсил ойдинлик киритилди, деб ҳисоблайди (А.К.Уледов). Бошқалар эса, жамоатчилик фикрини инсон руҳининг кам ўрганилган кўринишларидан бири деб ҳисоблайдилар (В.С.Коробейников).

Бошқа бир олимлар фанда бундай кўп тортишувларни келтириб чиқарадиган бошқа тушунчанинг йўқлигини таъкидлайдилар (Б.А. Грушин). Жамоатчилик фикри муаммосига қизиқиш турли фанлар, жумладан фалсафа ва социология, сиёсатшунослик ва ҳуқуқшунослик, педагогика ва психология ва бошқа фанлар вакиллари томонидан намоён бўлмоқда. Қадим давлатчилик тарихидан келиб чиқиб, жамоатчилик фикри қуйидаги функцияларни бажариб келган:

1. Директив, яъни қарорлар қабул қилишда жамоатчиликнинг иштироки.
2. Консультатив - қарорларни ҳаётга тадбиқ этишда, хукм чиқаришда кенг жамоатчилик билан маслаҳатлашиши.
3. Турли давлатлар ва нодавлат ташкилотларни иши устидан назорат ўрнатишда.

ISSN 3030-3907

4. Экспрессив - яъни фавқулодда ҳодисаларнинг олдини олиш ва уларни бартараф этишда ва хоказо функцияларни бажаради.

Ниҳоят, ифодаланиш шаклига кўра, жамоатчилик фикри икки хил - позитив (ижобий) ва негатив (салбий) функцияларни бажаради.

Жамоатчилик ўз фикрини доимо қўллаб - қувватлаш ва аксинча, инкор этиш, қоралаш кўринишида билдириши мумкин. Субъект ижтимоий жараёнларда онгли иштирок этишга тайёрлигини билдирган тақдирда жамоатчилик фикри позитив, агар субъект норозилик билдириб, ҳеч бир ҳаракатни содир қилмаган тақдирда негатив вазифани бажаради.

Мамлакатнинг ривожланиши, дунёда ўз ўрни ва мавқеига эга бўлиши учун жамоатчиликнинг фикри, ислоҳотларга муносабати, уларнинг бошқарувдаги иштироки, хукумат қарорларини назорат қилиб бориши жуда муҳимдир.

20-аср бошларидаёқ Ф.Голзендорф, Г.Тарде, В.К.Хвостов, В.Кеммичевлар биринчилардан бўлиб, жамоатчилик фикри тушунчаси ва унинг жамият ҳаётидаги ролини ўрганишга ҳаракат қилганлар. Унинг моҳиятини ўрганган россиялик олимлар А.И.Бурдина, В.В.Журавлев, Л.Г.Киселева, Н.И.Удовенко, А.К.Уледовлар асарларида жамоатчилик фикрининг турли жиҳатларининг умумий услубий муаммолари ёритилган. Н.Г.Ганусов, М.К.Горшков, Г.Е.Есимов, В.С.Коробеиников, Р.А.Сафаров, А.К.Уледов, И.А. Чудинов ушбу ҳодисанинг моҳиятини ўрганишга бағишланган. В.Д.Воинова, А.Д.Глоточкин, Г.Д.Токаровский ва бошқалар ўз асарларида жамоатчилик фикрини аниқлаш омилларига алоҳида эътибор берадилар.

Жамоатчилик фикри тузилиши муаммолари Б.А.Грушин, М.К.Горшков ва бошқаларнинг асарларида кўриб чиқилган. Махсус социологик тадқиқотлар Б. Э. Докторов, В. С. Комаровский, Г. К. Сотников, Б. М. Фирсов ва бошқаларнинг асарларида ёритилган. Бу жамоатчилик фикри муаммоларини ўрганишга катта қизиқиш борлигини кўрсатади.

Олий ўқув юртлари фаолиятида жамоатчилик фикрининг ўрни А.А.Овсянников, С.Н.Симонцев, Д.Г.Ротман, В.Я.Нечаев ва бошқаларнинг тадқиқотларида таҳлил қилинган.

Республикамиз олимларидан профессорлар Н.С.Аликориев, М.Бекмуродов, А.Ж.Холбеков, академик Р.Убайдуллаева ва бошқалар тадқиқотларида мазкур мавзуга доир масалалар таҳлил қилинган. Ушбу масала бўйича умумий қизиқиш ва кўплаб тадқиқотларга қарамай, жамоатчилик фикрининг турлари, унинг ривожланиш босқичлари, шаклланиш ва фаолият юритиш механизмлари, ижтимоий институт сифатида

ISSN 3030-3907

жамоатчилик фикрининг ривожланиши тўғрисидаги тадқиқотлар етарли даражада ишлаб чиқилмаган.

Жамоатчилик фикри ижтимоий онг шакллари, айтайлик, фан ёки мафкурадан ноаниқлиги билан фарқ қилади. Чунки фикрнинг ўзида у ёки бу ҳолатга нисбатан тахминий, эҳтимолий оғиш бўлгани учун ҳам кўпинча инсонлар онгида вужудга келадиган ўткинчи ўзгарувчан фикр мулоҳаза, ҳис -туйғулар йиғиндисидир. Лекин бу жамоатчилик фикри билан ҳисоблашмаслик керак деган гап эмас.

Жамоатчилик фикрини чуқур ўрганган испан мутафаккири Ортега-И-Гассет шундай ёзган эди: “Дунёни жамоатчилик фикри бошқаради, бу шундай асосий кучки, унда кишилар ҳамжамиятидаги хукмронлик келиб чиқади”.

Жамоатчилик фикрини ижтимоий муносабатлар таркибида қуйидаги категориялар орқали кўриб чиқиш мумкин:

1) “фаолият”, аниқроғи, жамоавий манфаатдор фаолият;

2) "ижтимоий институт" маълум механизмлар орқали ҳаракат қилувчи ижтимоий кучни назарда тутади.

Жамоатчилик фикри, шунингдек, унга хос бўлган маълум функцияларга эга бўлган ўзига хос ижтимоий институт сифатида ҳам таърифланади. Ижтимоий институт деганда, фаолият ва ижтимоий муносабатларнинг маълум бир ташкилоти, турли вазиятларда одамларнинг хаттиҳаракатларининг мақсадга мувофиқ йўналтирилган маълум стандартлари (қоидалари) тушунилади. Ижтимоий институт қуйидаги элементлар билан тавсифланади: мақсаднинг мавжудлиги, муайян функциялар, ижтимоий позициялар ва роллар мажмуи, шунингдек, маълум бир мукофот ёки жазо тизими. Ижтимоий институтлар жамиятда барқарор ижтимоий алоқалар ва муносабатларни таъминлаш учун яратилган. Шундай қилиб, ижтимоий институт сифатида жамоатчилик фикри муайян ижтимоий эҳтиёж ва манфаатларни қондиришга қаратилган.

Амалда "жамоатчилик фикри" атамаси бир неча маънода қўлланилади:

1) одамларнинг ҳақиқий кўпчилиги, ижтимоий ижтимоий гуруҳлар ва субмаданиятлар вакиллари томонидан қўллабқувватланадиган фикр;

2) жамоатчилик вакиллари орасида ҳукм сураётган фикр. Жамоатчилик фикрининг намоён бўлиш соҳаси сиёсат, иқтисод, ҳуқуқ, фан, ахлоқ, маданият, дин ва жамият ҳаётининг бошқа жабҳаларидир. Жамоатчилик фикрининг энг ёркин намоён бўлиши сиёсатда кузатилади.

Жамоатчилик фикрини ҳар томонлама ўрганиш унинг асосий хусусиятларини очиб беради:

ISSN 3030-3907

- жамоатчилик фикри турли ижтимоий муаммолар бўйича ё маъқуллаш ёки қоралаш позициясини ифодалайди, ҳозирги воқеаларга баҳо, муносабат билдиради;
- жамоатчилик фикри алоҳида шахслар ёки шахслар мажмуига хос бўлган барча нуқтаи назарларни ифода этмайди, балки фақат ушбу тўплам жамоа сифатида ҳаракат қиладиган масала билан боғлиқ бўлган айримларини ифодалайди;
- жамиятда шаклланган фикрнинг моҳияти ва мазмуни ҳақиқат бўлмаса ҳам, фақат кўпчилик томонидан қўллаб-қувватланадиган баҳодир;
- жамоатчилик фикри муайян вазият ёки масала билан боғлиқ;
- у оммавий равишда ифодаланиши, жамоатчиликка ёки айрим одамлар жамоасига етказилиши керак, акс ҳолда бу алоҳида шахсларнинг шахсий нуқтаи назари бўлиб қолади, ҳатто бундай шахслар етарли бўлса ҳам;
- жамоатчиликнинг реал ҳолатини акс эттирувчи ёки воқеликни бузиб кўрсатадиган маълумотлар мажмуасига эга бўлган тақдирдагина жамоатчилик фикри шаклланади;
- жамоатчилик фикри доимий бўлиши мумкин эмас;
- одамларнинг ўзаро таъсирининг маҳсули сифатида ўзгарган, янги сифатни шакллантирадиган, индивидуал фикрларнинг оддий йиғиндисига камаймайдиган фикрларни умумлаштириш.

Жамоатчилик фикрини шакллантириш чизиқли бўлмаган қўшилиш қоидасига мувофиқ амалга оширилади (айрим шахсларнинг баъзи фикрлари умумий бўлиб қолиши мумкин, аммо баъзилари умумий фикрга умуман киритилмайди ва ҳоказо).

Жамоатчилик фикри бир қанча шартлар бажарилган тақдирдагина, яъни одамларнинг ижтимоий манфаатлари мавжуд бўлгандагина вужудга келади. Манфаатлар марказида одамларнинг иқтисодий, сиёсий, маънавий манфаатларига дахлдор бўлган катта амалий аҳамиятга эга бўлган муаммолар туради. Жамоатчилик фикри фақат мунозарали, мунозарали вазиятда ривожланиши мумкин, бу баҳолар, мулоҳазалар, хусусиятлар ва бошқалардаги фарқлар билан боғлиқдир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Хусейнова, А. А. (2020). Важность независимого оценивания в развитии учебной мотивации. In РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИЙ И ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ НАУКИ И ОБЩЕСТВА (pp. 211-214).
2. Кенжаева, Х. П. Шарқ Фалсафасида «Фуқаролик Жамияти» Масаласи. Ученый Xxi Века, 76.

ISSN 3030-3907

3. Кенжаева, Х. П. (2023). Ёшлар Тарбиясида Маънавий-Ахлоқий Қадриятларнинг Ўрни. Ijtimoiy Fanlarda Innovasiya Onlayn Ilmiy Jurnali, 3(5), 205-208.
4. Кенжаева, Х. П. (2022). ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ. Кенжаева Х. П. ФУҚАРОЛИК МАДАНИЯТИ МЕЗОНЛАРИ ШАРҚ ФАЛСАФАСИ ТАЛҚИНИДА //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. 3.
5. Кенжаева, Х. П. (2021). Аёллар ижтимоий фаоллигини оширишда фуқаролик институтларининг ўрни. Scientific progress, 1(6), 957-961.
6. Амонова Х.И. Замонавий жамиятда жамоатчилик фикрини ўрганишнинг асосий омиллари JOURNL OF ETHICS AND GOVERNANCE Volume: 03 Issue: 10 | Oct- 2023 ISSN: 2181-2616
7. Amonova, H. I., & Shavkievna, S. S. (2022). PHYSICO-MECHANICAL CHARACTERISTICS OF SACKED YARN WITH SYNTHETIC POLYMERS. Gospodarka i Innowacje., 22, 585-591.
8. Амонова, Х. И., & Садикова, С. Ш. (2022). ХИМИЧЕСКАЯ МОДИФИКАЦИЯ КРАХМАЛА. Gospodarka i Innowacje., 21, 303-308.
9. Амонова, Х. И. (2020). Научное обоснование применения серицина для повышения эффективности шлихтования хлопчатобумажной пряжи. Universum: химия и биология, (3-1 (69)), 37-41.
10. Амонова, Х. И., & Содикова, С. Ш. (2020). Кейс как эффективный метод преподавания химических наук в высших медицинских учебных заведениях. Вестник науки и образования, (19-2 (97)), 52-54.
11. Амонова, Х. И. (2020). Особенности активных методов обучения. Наука, техника и образование, (6 (70)), 80-82.
12. Амонова, Х. И. (2020). Научное обоснование применения серицина для повышения эффективности шлихтования хлопчатобумажной пряжи. Universum: химия и биология, (3-1 (69)), 37-41.
13. Амонова, Х. И. (2022). ЁШЛАР ТАРБИЯСИ УЗВИЙЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА АСОСИЙ МЕТОДОЛОГИК ВА КОНЦЕПТУАЛ ЁНДАШУВЛАР. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(12), 265-270.
14. Амонова, Х. И. (2022). Методика Приготовления Шлихтующих Полимерных Композиций. AMALIY VA TIBBIYOT FANLARI ILMIY JURNALI, 1(7), 192-203.
15. Amonova, H. I. (2022). Rigidity and Resistance of Sized Yarn. INTERNATIONAL JOURNAL OF BIOLOGICAL ENGINEERING AND AGRICULTURE, 1(4), 34-39.

ISSN 3030-3907

16. Amonova, H. I. (2022). Scientific Substantiation of the Use of Sericin to Improve the Efficiency of Cotton Yarn Sizing. Eurasian Journal of Engineering and Technology, 11, 30-33.

ISSN 3030-3907